

DOMYSŁ (66) *sb m*

o jasne.

sg N domysł (9). ◇ *G* domysłu (18). ◇ *A* domysł (8). ◇ *I* domysłem (9); -em (2), -(e)m (7). ◇ *V* domysle (1). ◇ *pl N* domysły (5). ◇ *G* domysł(o)w (7). ◇ *D* domysł(o)m (4). ◇ *A* domysły (4). ◇ *L* domysłach (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Domyślenie się, domniemanie, przypuszczenie; zgadywanie, wróżba, przewidywanie; coniectura* *Mqcz, Calep, Cn; coniectatio, coniectio, informatata cogitatio, interpretatio Cn* (46) : Włoska kráiná wśzytka ielth w Europie rzeczoná Itália rozmaítym domysłem/ niektorzy pířzú iz od Itáluřá *BielKron* 276, 135; *Coniectura, Znák/* dobaczenie/ domysł. *Mqcz* 162a, 162b; *KuczbKat* 290; *Calep* 242a; Przez piątú [trqbę]; rozumie fię kácerřstwo bárzo řzkodliwe [...] Iákie ielř kácerřstwo od Lutrá zácęte/ według wiela ludzi vczonych domysłu y wykłádu. *WujNT* 857; A fałřzywym czárt/ ktory nic pewnego niewie/ oznáymuie/ [...] z domysłu tylo: y tráfi fię iz drugdy zgádnie. *SkarKaz* 518b.

domysł czego (1): Zadney wymowki niemařz ielřli przeciw przijacielowi przewiniřz, bowiem radzcza pzzyacielřtwa (!) był domysł cznoty [*opinio virtutis*]. *BielŻyw* 120.

W połączeniu szeregowym (1): ktory [Bóg] tákich domysłów y wieřdzůb/ y czárow/ y pytánia od niepewnych prorokow řrogo zákazał. *SkarKaz* 518b.

Wyrażenie przyimkowe w funkcji przysłówka: »na domysł« = *na podstawie przypuszczenia; coniectatorie Cn* (3): Pířze teř S. Auguřtyń ná domysł iz [piekło] ielř w pořřzodku źiemie *BielKron* 466v; Ia widzę że tego ináczey poznać nielza chyřá ná domysł [*id nisi coniecturis cognosci non posse*]: ácz wiem dobrze/ że to częłto omyla. *ModrzBaz* 44, 131v.

Szereg: »domysł a ugádnienie« (1): Záiřte on řąd Sálomonow chořia nie zdowodow řtron/ á wřzákże nie bez rozumu vczynion: bo nie zládá domysłu á vgádnienia pořzedł [*Est enim ex suspicione et coniectura minime levi profectum*]. *ModrzBaz* 90.

a. *Zmyřlenie, wymysł, fałřszerstwo* (27) : *CzechRozm* 152, 165; *CzechEp* 195; ktorzy [prawdziwi řłudzy bořy] nie z woley/ áni z domysłu řwego/ ále z nářchnienia/ y z řządzenia duchá Bořego/ mowić mieli. *NiemObr* 71, 147; ielři tákim domysłem (ktorych řtárzy y nowi haeretycy ná zepřwánie pířmá S. rádzi vřyřwáią) mieyřce damy *WujNT* 555, 7 *przedm*, 555.

Wyrażenia: »domysł cielesny« (2): *WujJudConf* 104; O řpřořny rozumie y domysle cielesny. A gdzie to ták duch Bořy mowić? *CzechRozm* 44.

»domysł dumy cielesnej řiemskiej« (1): Z tym domysłem dumy tey cielesney řiemřkiej á řłowu Bořemu odporney/ zgádfa fię [...] Tertulian *CzechEp* 254.

»domysł filozofřski« (1): A to ielř prořte Pářlmu tego wyrozumienie/ bez tych niezbořnych álegoriy y domysłów Filozowřkich *CzechEp* 162.

»domysł głowy ludřkiej« (1): To co fię tu mowić o vpadku Aniołow dobrych zá złych vpadkiem, mowić fię z domysłu głowy ludřkiej, á nie z pířmá ř. *CzechEp* 202.

»domysł ludřki« (3): áby křięgi ktore pořřły z domysłu ludřkiego/ nie były mieřzáne miedzy ty ktore opřoř wáptienia pořřły z duchá řwiętego *BibRadz* I 481; *NiemObr* 98. *Cf* »zabobon i domysł ludřki«.

»domysł nowowymyślony« (1): á tak ten domyśl nowo wymyflony około lat Ezechiafzowych iż ieft przeciw fłowu Bożemu *CzechRozm* 137v.

»domysł opaczny« (1): Ponieważ tedy Budny fałfzerz iáwny/ tego domyśłu fwego opácznego/ niczym nie dowodzi/ iedno Zydowfkimi plotki/ [...] przetoż wymyflý iego fłufznie wfyfscy wierni odrzucáć y przeklináć powinni *WujNT* 5.

Szeregi: »duma i domysł« (1): gdyż mu [ks. *kanonikowi*] wfytko to tymi piśmy fwoimi/ iegoż włafni oycowie/ zbiją: tákowe y owákie/ procz fłowá Bożego/ dumy y domyflý fwe wprowadzáiác/ y one ftánowiác. *CzechEp* 260.

»mniemanie, (albo, i) domysł (i konsekwencja; sen, plotka, bajka)« [szyk 2 : 1] (3): *GrzegŚm* 51; Wlárá Krześciánfka o ktorey tu mowimy/ nie ieftci mniemánie ludzkie álbo domyśl iáki cieiefny/ ále ieft pewne y gruntowne prawdy Bożey [...] ogárnienie y wtwierdzenie. *WujJudConf* 104; *CzechEp* 252.

»rozum i (ani) domysł« [szyk 2 : 1] (3): A to przeto/ áby żaden nie dufał domyśłom fwym/ áni rozumowi fwemu *RejPos* 126; *CzechRozm* 44, 215v.

»domysł a (i) wymysł« (2): A tak włękní fie nędzníku włękní/ á nie chłub' fie nic tym domyśłem á tym wymyśłem fwoim *RejPos* 288v; *CzechEp* 304.

»domysł a wywód filozowski« (1): Ty czymbyś rzeczy fwey podpárł niemafz oprócz domyśłu fwe^{go}/ á wyvodu filozowfkiego/ z tych dwu fłówek Ten á On zmyflonych *CzechRozm* 63v.

»zabobon i domysł ludzki« (1): A Páná Bogá chwálić y czćić tym fpośobem mamy/ iáko on nas fám náuczył/ to ieft w Duchu á w prawdzie/ bez wízelákich zabobonow y domyśłow ludzkich *WujJudConf* 54.

»zdanie i domysł« (1): Bo táka záfwe była cnotá y pokorá ludží Kátholickich/ że woleli niektóre omyłki ábo rózne czytánia w fwiętych kśięgách ćierpieć/ á niżli ich według zdánia y domyśłu fwego (iáko śmieie czynią haeretycy) poprówowác *WujNT* 5 przedm.

b. Podejrzeńie, posqđenje (5) : wfchakże fzyą ona domyflýala yfch złodzeiýfkym fortelyem rzeczy tych doftawali y mayácz thakowy domyśl przedfzyą wdomu fzwym one czirpyala *LibMal* 1554/186; Są ludźie/ ktorzy zá máłym domyśłem y znákíem y odnieśiením/ ludźie potępiáią. *SkarKazSej* 662a.

domysł do czego (1): Báczny nie rychło wierzy/ áni domyśłom fwoim dufa/ do potępienia bliźniego. *SkarKazSej* 662a.

Szereg: »domysł, (i) podejrzeńie« (2): Grzeřą przełożeny y wfyfscy pópolicie/ ktorzy phalřiwią przifięgá/ nieřprawiedliwe/ zapyfy/ lifty/ potwarzá/ omowá/ zawyřczá/ domyśłem/ podeyrzenym/ [...] fwiatczá przeciw bliźnemu fwemu. *SeklKat* M2v; Ieřt ieřzcie przeřzkodá do mądrořci pórządńie přędkie y fkwápliwoř w domyřłách y podeyrřzńaniu. *SkarKazSej* 662a.

2. Domyřłnoř, bystroř umyřłu, mądrořć, rozum, inteligencja, orientacja; pomysł, pomysłowoř, spryt, zdolnoř kombinowania (11) : Trzećie co gorřzego/ żeř był do Turek poiechał bez nářzey woley/ ácz nie dobrze wiemy ocz/ ále to fám domyśl okázuie że ku nářzey řzkodzye. *BielKron* 402; Y niebaczą fie w thym/ iż mowiác tak/ pokázuią ná oko/ więřřzy być domyśl v nářzych dzieći/ niż był v ich řtárych. *GórńDworz* I2; wedle ktoregoby [sposobu] y oni tákowe řpiřy řpráwić mogli/ do ktorychby znieřli máteriá přyřtoyná/ bądź z inřzych Autorow piřńania/ bądź z fwego włafnego domyřłu [vel ex suis ipsorum inventis]. *ModrzBaz* 2; Iáko oni domyřlić fie mogli/ po niemym znáku

oney gwiazdy: iŝ się národził Krol y Pan ich ná ziemi/ [...] Przechodził ten domyŝł wŝytkę mądrość ich *SkarŻyw* 25.

domyŝł do czego (1): Stratagemata – Prętki domiŝł wbitwie, do zwalczeniá nieprzyaczielia. *Calep* 1009b.

Wyrażenia: »domyŝł ludzki« (1): Długoli się ták [*Adam i Ewa*] íprawowali/ y w onym Ráiu byli ná to domyŝłu ludzkiego niezŝtanie. *SkarŻyw* 260.

»niepoŝcigniony domyŝł« (1): iáko dziwnym kŝtałtem á niepoŝcignionym domyŝłem náŝym to ciało ŝwięte w żywocie oney pánny Duch ŝwięty íprawić á záczać raczył/ to iuŝ nie náŝzey głowy rozum. *RejPos* 303v.

Wyrażenie przyimkowe: »na domyŝł« = *dla wymyŝlenia* (1): y dałem mu ducha rozumu y náuki we wŝelkim dzyele ná domyŝł cokolwiek robić może [*et implevi eum... scientia in omni opere, ad excogitandum quidquid fabrefieri potest Vulg Ex* 31/3–4]. *BielKron* 34v.

Szeregi: »domyŝł i dowcip« (2): gdy zá domyŝłem y zá dowcipem ludzkim rzéká ŝie odwróci [*Quo casu dum per hominis industriam fit fluminis aversio JanStat* 420] *SarnStat* 466; *SkarKaz* 518b.

»barwa, chytrość albo domyŝł« (1): A iŝby zá czásem którąkolwiek bárwą/ chytroŝcią/ álbo domyŝłem [*quocum que colore, arte vel ingenio JanStat* 34]/ Státuty y porządki przerzeczoné nieprzydáło ŝie w wątpliwoŝć przez kogo wwiéŝdŝ *SarnStat* 369.

3. Doznanie, wrażenie (1) :

Wyrażenie: »domyŝł cielesny« (1): A teŝ ŝie vczynki they moczy [*zimnoŝci*] domyŝłem cielesnym oznaymia. Iako ŝwą wodnoŝcią/ kwaŝnoŝcią/ cirpnoŝcią oŝkominnoŝcią/ zmarŝŝczaniem. *FalZioł* [*8].

4. Postanowienie, orzeczenie [w przekładzie tekstu biblijnego] (1) :

Szeregi »domyŝł a mnimanie« (1): ODpowiedziáwŝły tedj Pan Iopowi z wichru rzekł/ Ktoŝ to ieŝth co thák wichle domyŝły á mnimánia mowámi niewyuczonymi? [*Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis? Vulg; Quis iste tenebrefaciens concilium in sermonibus absque scientia? Pol Ant; Kto geŝt tento geŝto plete duomyŝly rzećmi neduowodnými Biblia Seweryna; I któŝ jest co zacimia radę powieŝciami nieroztropnemi? BibRadz; Któŝ to jest który wikle wyroki ŝlwy nieroztropnemi? Wujek*] *Leop Iob* 38/2.

5. *Sentencja, maksyma – nazwa formy literackiej [w pl]* (7) : PEriander Corintŝki mędrzec ieden z ŝiedmi mądrich piŝał nauki barzo v ŝyteczne, iakoŝ Laercius powieda Ale to tilko tu wybrano z iego domyŝłow. *BielŻyw* 18; Domyŝły z ksiąg iego [*Apulegiusa*] de Deo Socratis ŝá te. Zadna rzecz niemoŝe być ípołem y kwapiona y dobrze oŝádzona, ani teŝ maŝz czo z tego aby czo mogło pilnoŝcią chwałá á richłóŝcią ku zacznóŝci przyŝć. *BielŻyw* 91; Domyŝły iego [*Boeciusa*] przykłádne. *BielŻyw* 168, 19, 37, 126, 165.

Synonimy: 1. *baczenie, dobaczenie, dohad, domniemanie, dorozumienie, mniemanie, przebaczenie, ŝádzienie, rozum, ugádnienie, wieszczba, wyrozumienie, zdanie, zgádnienie; a. дума, wymyŝł, wynalazek, zabobon, zmyŝlenie; b. podejrzenie; 2. baczenie, bacznóŝć, chytroŝć, dowcip, mądroŝć, ostrorozumnoŝć, rozeznanie, rozsádek, roztropnoŝć, rozum, subtylnoŝć, umiejętnóŝć.*

Cf **DOMYŝLANIE, DOMYŝLANIE SIĘ, DOMYŝLENIE**

